

Sveriges första flodsångare (*Locustella fluviatilis*) hördes i Lindesberg 1937

Text: Gunnar Lignell

Den varma sommaren 1937 färdades Per Olof Swanberg tillsammans med sin fru i bil på vägen mellan Örebro och Lindesberg. Det var natten mellan den 10 och 11 juli och enligt Swanberg höll man stark fart för att kunna komma fram i tid. Trots farten trängde ett för paret okänt fågelläte igenom de stängda bilrutorna och man tvärstannade för att ta reda på vad det var som sjöng. Det här skedde vid Yxe i Lindes ungefär en mil söder om Lindesberg.

Trots att ingen av dem tidigare hade hört flodsångare och inte heller gräshoppsångare, förstod de att de hade att göra med en locustella. Rosenbergs beskrivning av gräshoppsångarens sång gjorde att de utslöt den arten, men att sången precis stämde in på beskrivningen i Voigts "Excursionsbuch zum Studium der Vogelstimmen" av flodsångaren.

I huset som låg närmast den sjungande fågeln meddelade man att fågeln hörts cirka en vecka tidigare och att den brukade sjunga hela natten från klockan 22. Paret Swanberg hörde fågeln klockan 0:30 den 11 juli. När Swanberg senare på dagen återvände var fågeln tyst. Den sjöng ytterligare en natt, men hördes sedan inte mer.

Swanberg uppger att han och hans fru sedan under 1938 haft tillfälle att höra flodsångaren på ett par lokaler utanför Wien. Dessutom hade de kunnat höra gräshoppsångare vid Hornborgasjön och således kunnat utsluta förväxlingsrisken (Swanberg 1938).

Det här fyndet i Västmanland är det första dokumenterade i landet. En viss osäkerhet och skepsis finns dock i äldre litteratur, eftersom

FOTO: ZSOMBOR KAROLYI

fågeln inte hade setts utan bara hörts. Hjalmar Rendahl uttrycker det så här i sin Fågelboken "Något fullt säkert belägg för hans uppträdande i vårt land äga vi såtillvida icke, att han aldrig blivit sedd, utan uppgifter, som finnas, grunda sig helt och hållet på identifiering efter sången. Iakttagelserna är dock gjorda av mycket säkra fågelkännare. Sålunda hörde tandläkare P O Swanberg den 11 juli 1937 omkring en mil söder om Lindesberg en fågel, som han anser vara en flodsångare".

Flodsångaren i Västmanland och övriga landet

Efter första fyndet dröjde det 23 år innan nästa flodsångare hördes i Västmanland. Det var vid Lövudden strax utanför Västerås och lustigt nog vid exakt samma datum som det första fyndet vid Yxe. Från 1973 har flodsångare rapporterats årligen i Västmanland. Det finns två år som sticker ut i fyndbilderna, nämligen 1993 med 58 sjungande fåglar och 2013 med inte mindre än 75 exemplar. Snittet under perioden 1976-2013 ligger på 18 sjungande fåglar. Häckfynd saknas, men det relativt starka uppträdandet kan tyda på häckning, liksom de fynd som gjorts i Köpingstrakten under augusti månad.

Opublicerade fynd från Dagens Fågel för 2014 visar att sjungande flodsångare rapporterats från 25 lokaler med sammanlagt 27 fåglar (Artportalen).

Flodsångaren uppträdde mycket talrikt i Sverige år 2013 och karakteriserades som "årets mest anmärkningsvärda uppträdande av en art i Sverige." Totalt noterades detta år 856 revir med sjungande hanar. Det var nära nog en fördubbling jämfört med 2012 då 436 sjungande fåglar hördes. Optimalt väder under maj och en konsekvens av höga siffror 2012 skulle kunna förklara 2013 års topp.

Flodsångaren anses vara extremt tillbakadragen och tystnar också direkt efter påbörjad häckning. Den terräng som flodsångaren väljer är både svårinventerad och svårforcerad, varför antalet konstaterade häckningar är få. De första häckningarna är konstaterade på Gotland 1987 och i Södermanland 1988. Fram till 1999 har endast ett femtontal häckningar belagts i Sverige.

Under 2013 gjordes dock ett häckfynd i Uppland och två övriga fynd i Skåne och Småland som tyder på häckning.

Ottoson m fl (2012) har uppskattat antalet häckande par i landet till 150, varav cirka 17 par i landskapet Västmanland.

Flodsångaren utanför Sverige

Tillsammans med 36 andra fågelarter i landet är flodsångaren upptagen som "nära hotad" i förteckningen över rödlistade arter 2010. Flodsångaren har invandrat till Sverige från sydost och den europeiska populationen har uppskattats till minst 1,9 miljoner par och som högst till 4,6 miljoner par.

Om vi håller oss till de lägre uppskattningarna anses Ryssland hysa 1,5 miljoner par. I de baltiska staterna, alltså bara på andra sidan Östersjön, uppskattas populationen till drygt 80 000 par. I sydöstra Finland beräknas beståndet till mellan 500-1 000 par. Flodsångaren har ett begränsat utbredningsområde i östra Europa och de västra delarna av Centralasien. Den europeiska populationen har uppskattats till cirka 75 procent av världspopulationen. Flodsångaren övervintrar i de

östra delarna av tropiska Afrika.

Flodsångaren har gynnats av den förändring som det svenska landskapet genomgått sedan 1960-talet. Igenväxning av sjöar, minskad betesdrift, nedläggning av jordbruksmark och ett ökat kvävenedfall har bidragit till fler lämpliga biotoper för fågel. Att flodsångaren ändå klassas som nära hotad i Sverige, beror på att den befinner sig i utkanten av sitt utbredningsområde, men förändringar i artens centrala utbredningsområde, eller i övervintningsområdet, har stor betydelse för flodsångarens fortsatta existens i Sverige.

Vetenskapligt namn

Flodsångaren beskrivs vetenskapligt av Johan Wolf 1810 i sin "Taschenbuch der deutchlise Vögelkunde". Wolf var verksam i Nürnberg och blev professor i naturvetenskap 1808. Wolf föddes 1765 och dog 1824.

Flodsångarens vetenskapliga namn är *Locustella fluviatilis*, där släktnamnet *locustella* är diminutiv av latinets *locusta* = gräshoppa alltså liten gräshoppa, syftande på låtet. Artnamnet *fluviatilis* kan tolkas som lever vid floden, av latinets *fluvius*, flod, ström.

Upphittaren P O Swanberg

Per Olof Swanberg är en välkänd profil, åtminstone för de något till åren komna fågelintresserade. Han föddes 1908 i Västra Broby utanför Helsingborg och började efter studenten läsa zoologi i Lund, men bytte bana, flyttade till Stockholm och utbildade sig till tandläkare. Swanberg gav 1931 ut boken "Krankesjön" och 1936 "Fjällfåglars paradiset". Under 1950-talet publicerade han en bok om fågelfotografering och på senare år boken "Tranan". Swanberg bosatte sig med familj i närheten av Hornborgasjön på Billings sluttningar. Han har publicerat en lång rad artiklar som rör fåglar från hela Sverige. Hans djupa studier kring nötkräkorna på Billingen var banbrytande. P O Swanberg dog år 2001 i en ålder av 93 år.

Hornborgasjöns restaurering och framtid blev Swanbergs största projekt, men också ett engagemang som ledde till att han kom att

fjärma sig från nära nog alla sina äldre kamrater inom Naturskyddsföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening. Han kom på kant med Naturvårdsverket och länsstyrelsen. P O blev mycket bitter och drog sig inte för rena personangrepp. Lokalt blev han en hjälte som drog sin lans mot centrala myndigheter. Grunden till konflikten var att Swanberg ansåg att vattennivån i den restaurerade Hornborgasjön skulle vara betydligt högre än det förslag som den absoluta majoriteten förordade.

Jens Wahlstedt, som var mångårig vän med P O, har kortfattat skildrat konflikten. Men Wahlstedt hade också tillfälle att träffa P O det sista året han levde, och berättar att P O sagt ”om än lite segt och motvilligt – att kanske hade det ändå blivit en ganska hyggelig fågel-sjö av Hornborgasjön”.

Swanberg som i mångas ögon hade blivit en nära nog rättshaverist, hade ändå till slut accepterat den lösning som vi nu idag kan glädja oss åt – en Hornborgasjö som sjuder av liv. ■

Litteraturlista

Tryckta källor:

Ekblom, Lars 1991. Svenska fåglars vetenskapliga namn. Katrineholm.

Ottosson, Ulf m fl 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF. Halmstad.

Rendahl, Hjalmar 1949. Fågelboken. Sveriges fåglar i ord och bild. Stockholm 1949.

SOF 2014. Fågelåret 2013. Halmstad.

Swanberg, P O 1938. Iakttagelser av sällsynta fåglar. Fauna och Flora häfte 6, 1938 årgång 33, sidorna 241-244. Uppsala.

Svensson, Sören m fl 1999. Svensk fågelatlas. VF supplement 31. Stockholm.

Wahlstedt, Jens 2003. Fågelmarker och fågelminnen. Kapitlet Fågelsjöar. Värnamo.

Otryckta källor:

www.bjellum.se/3POS/ (biografiska notiser med mera om P O Swanberg).

Pettersson, Thomas 2014-08-27. Västmanlands fåglar....Hemsida :<http://hem.bredband.net/thomaspettersson/VF.htm>

Tjernberg, Martin 2000 reviderad 2005 och 2010. Flodsångare. Artfakta. Artdatabanken.

Artportalen. Svalan, Dagens Fågel.

Svarthalsad dopping

Den första dokumenterade häckningen i Västmanland för svarthalsad dopping har vi i sommar kunnat titta på i Frövsjön norr om Västerås. Paret som anlände till Frövisjön 1 maj, fick ut en unge.

FOTO: TOMMY NORDSTRÖM

Svarthalsad dopping är den ovanligaste doppingen i Sverige. Den mest pålitliga förekomsten av arten är Hornborgasjön, där den trivs tack vare den stora förekomsten av skrattmåsar. I augusti flyttar den till södra och västra Europa.

Arten är tidigare påträffad sju gånger i Västmanland. Första gången 1976. Observationerna vid Asköviken 1976 och 1977 har bedömts som häckning men är inte dokumenterade. ■